

დეკანოზ გიორგი ფლოროვსკის ეკლესიოლოგია

გურამ ლურსმანაშვილი*

I. შესავალი

მეოცე საუკუნის მართლმადიდებლური თეოლოგიის საკვანძო ასპექტად, ძალიან ხშირად, ეკლესიოლოგიას ასახელებენ ხოლმე. უფრო მეტიც, გასულ ასწლეულს ეკლესიოლოგიის საუკუნესაც უწოდებენ, რასაც თავისი მიზეზები აქვს.¹ მეოცე საუკუნის მართლმადიდებლური თეოლოგიური აზროვნებისთვის დეკანოზი გიორგი ფლოროვსკი უმნიშვნელოვანესი ფიგურაა. ძალიან ხშირად, სწორედ მისი იდეები და მოსაზრებები იყო მართლმადიდებელი ეკლესიისა და ღვთისმეტყველებისთვის ტონის მიმცემი. ამ თეოლოგმა თავისი კვალი ეკლესიოლოგიაზეც დაამჩნია და სწორედ დასახელებული საკითხის განხილვას ეძღვნება წინამდებარე ტექსტი.

ჩემი მხრიდან, აღნიშნული სტატიის დაწერა ორი მიზეზით იყო განპირობებული: პირველი მიზეზი ფლოროვსკის თეოლოგიის კვლევაა, მეორე კი 2016 წლის კრეტის დიდი და წმინდა კრება, რომელსაც საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია არ დაესწრო.² საქმე იმაშია, რომ კრეტის კრების ეკლესიოლოგია ძალიან ახლოს დგას ფლოროვსკის ეკლესიოლოგიასთან,³ ხოლო ქართული მხარის მიერ კრების ბოიკოტის არგუმენტად მოხმობილი არგუმენ-

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასისტენტი, ვენის უნივერსიტეტის დოქტორანტი, g.lurmanashvili@sabauni.edu.ge, ORCID: 0000-0001-6906-8503.

¹ Ware K., Kalaitzidis P., *Orthodox Theology in the Twenty-first Century*, Geneva, 2012, 17.

² კრეტის 2016 წლის კრებაზე საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ბოიკოტთან დაკავშირებით ჩვენი პოზიცია იხ., ლურსმანაშვილი გ., შერეული ქორწინება, კრეტის კრება და საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია, *ჟურნ. „დიალოგი“*, N3(12), 2021, 70-88.

³ Gallaher B., *Florevsky's Ecumenism: Orthodox Ecumenism as Missionary Activity and the Limits of the Church*, *Sourozh: A Journal of Orthodox Life and Thought*, N111, 2016, 86-97.

გურამ ლურსმანაშვილი

ტები სწორედ ეკლესიოლოგიას უკავშირდებიან. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ოფიციალური პოზიციის თანახმად, კრეტის კრების ეკლესიოლოგია ენინაალმდეგებოდა მართლმადიდებლურ ტრადიციას.⁴

კრეტის კრების სამუშაო ჯგუფში ფლოროვსკის თეოლოგიის ცნობილი სპეციალისტები შედიოდნენ, ხოლო უშუალოდ ეკლესიათა დელეგაციებში კი მრავლად იყვნენ ისეთი ეპისკოპოსები, რომლებზეც ფლოროვსკის თეოლოგიამ მნიშვნელოვანი დალი დაასვა (მაგ. პერგამოს მიტროპოლიტი იოანე ზიზიულასი). აქედან გამომდინარე, ლოგიკურია, რომ კრეტის კრების ეკლესიოლოგიაში გიორგი ფლოროვსკის თეოლოგიის გავლენა არსებითი იყო. ჩემი მიზანია მოცემული სტატიით გიორგი ფლოროვსკის ეკლესიოლოგიის ძირითადი მახასიათებლები გადმოვცე, რათა, დაინტერესებულ პირს წარმოდგენა შეექმნას, თუ რას ეყრდნობოდნენ კრეტის კრების მონაწილეები ეკლესიოლოგიის შესახებ მსჯელობისას⁵ და რამდენად თანხვდებიან ეს საფუძვლები ტრადიციულ მართლმადიდებლურ ღვთისმეტყველებას.

II. ეკლესიის საზღვრების შესახებ

ეკლესიოლოგიის შესახებ ფლოროვსკის პირველი და ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სტატია – „ეკლესიის საზღვრების შესახებ“ 1933 წელს დაინერა. ამ ნაშრომის შექმნა, ძირითადად, სერგი ბულგაკოვის ნააზრევით იყო განპირობებული,⁶ რომლის

⁴ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ოფიციალური პოზიცია კრეტის კრებასთან დაკავშირებით იხ., საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდა სინოდის 2016 წლის 25 მაისის სხდომის ოქმი; საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდა სინოდის 2016 წლის 10 ივნისის სხდომის ოქმი; საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდა სინოდის 2016 წლის 22 დეკემბრის სხდომის ოქმი.

⁵ კრეტის კრების ეკლესიოლოგიის შესახებ დეტალურად იხ., კატერელისი კ., კრეტის წმიდა და დიდი კრება: ახალი ეკლესიოლოგია თუ გარდამოცემის ერთგულება? ნ. ლონლაძის თარგმანი, <<https://www.palamacentre.com/>> [26.06.2023].

⁶ ბულგაკოვის ეკლესიოლოგიის შესახებ იხ., Fr. Sergius Bulgakov's Outlines of

თანახმდაც მართლმადიდებელი ეკლესია, მართალია, სხვებზე მეტადაა *Una Sancta*,⁷ თუმცა, სხვადასხვა არამართლმადიდებელი კრებულებიც, შეიძლება, რომ „მსოფლიო ეკლესიის“ შემადგენელ უმნიშვნელოვანეს ნაწილებად მივიჩნიოთ.⁸ ბულგაკოვისეული ეკლესიოლოგიის თანახმად, ეკლესია არც სახელმწიფო სტრუქტურის ნაწილია და არც კვაზი სახელმწიფო, არამედ, იგი იდეალურ სამყაროს მიეკუთვნება, ოღონდ, იდეალური სამყაროსადმი კუთვნილება არ ნიშნავს რომ თავადაც იდეაა, ეკლესია ჰიპოსტასური რეალობაა, რომლის ჰიპოსტასებიც სოფია (სიბრძნე) და ღვთისმშობელი არიან.⁹

სტატიამი – „ეკლესიის საზღვრების შესახებ,“ ფლოროვსკი ერთმანეთს ადარებს ეკლესიის ორ ხედვას, სახელდობრ, კვიპრიანე კართაგენისეულსა და ნეტარ ავგუსტინესეულს. ფლოროვსკის აზრით, კვიპრიანესეული ეკლესიოლოგია მეტისმეტად ვიწროა: „წმიდა კვიპრიანე მართალი იყო: საიდუმლონი მხოლოდ ეკლესიაში სრულდება. მაგრამ ეს „ში“ მან ძალიან ნაჩქარევად და ვიწრო ჭრილში განსაზღვრა, და განა არ შეგვიძლია, პირუკუც დავასკვნათ? „სადაც საიდუმლო სრულდება, იქვეა ეკლესიაც“. წმ. კვიპრიანე ხელმძღვანელობდა იმ მოსაზრებით, რომ მუდამ არსებობს ეკლესიის კანონიკური საზღვარი, რომელიც ამასთანავე ქარიზმატული (მადლისმიერი) საზღვარია.“¹⁰

ფლოროვსკის აზრით, თუკი ადამიანი მართლმადიდებელი არაა, მაგრამ წმინდა სამების სახელით არის მონათლული, თა-

---

the Teaching About the Church, <<https://fsass.org/shop/archives/fr-sergius-bulgakovs-outlines-of-the-teaching-about-the-church/>> [26.06.2023].

⁷ „ერთი წმინდა“ – იგულისხმება მრწამსის ფრაზა – „ერთი წმინდა კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესია“.

⁸ Gallaher B., Florovsky's Ecumenism: Orthodox Ecumenism as Missionary Activity and the Limits of the Church, *Sourozh: A Journal of Orthodox Life and Thought*, N111, 2016, 94.

⁹ Hovorun C., *Meta-ecclesiology: Chronicles on Church Awareness*, Palgrave Macmillan, 2015, 105.

¹⁰ ფლოროვსკი გ., ეკლესიის საზღვრების შესახებ, წიგნში: პროტოპრესვიტერი გიორგი ფლოროვსკი, საღვთისმეტყველო სტატიათა კრებული, გ. გველესიანისა და გ. ლურსმანაშვილის თარგმანი, თბილისი, 2017, 12-13.

ვისუფლად შეგვიძლია, რომ მას ქრისტიანი ვუნოდოთ. როგორც დოქ. ბრენდონ გალაპერი წერს, ფლოროვსკის თანახმად: „არამართლმადიდებლებს შეიძლება ქრისტიანები ვუნოდოთ, სამების სახელით მათი ნათლობის „ძალმოსილებიდან“ გამომდინარე, რისი კეთილისმყოფელობა და ეკლესიურობაც (იმის მიუხედავად, რომ იგი სრულყოფილებას მოკლებულია, რამდენადაც ეკლესიის კანონიკურ საზღვრებს გარეთ აღესრულა), მართლმადიდებელი ეკლესიის არსებითი ტრადიციის მიერ აღიარებულია, რაც იმაში გამოიხატება, რომ არამართლმადიდებელი (მაგრამ ქრისტიანი) მორწმუნეების მიღება აღსარების ან მორწმუნეების საიდუმლოთი ხდება და არა გადანათვლით.“¹¹

ფლოროვსკი, უფრო მეტად, ეკლესიის ქარიზმატულ ასპექტს მიჰყვება (სადაც ავგუსტინესეული გავლენა შეინიშნება), ვიდრე კვიპრიანე კართაგენისეულ შედარებით ვიწრო ხედვას: „მართლმადიდებელ ღვთისმეტყველს ყველა საფუძველი აქვს, თავის დოქტრინალურ სინთეზში გაითვალისწინოს ნეტარი ავგუსტინეს ღვთისმეტყველება... პირველი, რაც ავგუსტინესთან იპყრობს ყურადღებას, არის მის მიერ საიდუმლოთა მნიშვნელობის ორგანული დაკავშირება ეკლესიის ზოგად მოძღვრებასთან. სქიზმატიკოსთა მიერ შესრულებულ საიდუმლოთა ნამდვილობა ავგუსტინესათვის ეკლესიასთან კავშირის შენარჩუნებას ნიშნავს. იგი პირდაპირ ამტკიცებს, რომ გამთიშველთა საიდუმლოებში კვლავაც ეკლესია მოქმედებს. ზოგს ეკლესია თავის ნიაღში შობს, ზოგს მის გარეთ, – და სწორედ იმიტომ აქვს ძალა სქიზმატიკურ ნათლობას, რომ მას აღასრულებს ეკლესია (იხ. St. Augustin. De bapt St. Augustin. De bapt 1, 15, 23). გათიშულობაში მნიშვნელობა აქვს შენარჩუნებული იმას, რაც მათში (სქიზმატიკოსებში) ეკლესიურია, რაც მათს ხელში ეკლესიის მონაპოვრად და სინმიდედ რჩება და რი-

---

¹¹ Gallaher B., Florovsky's Ecumenism: Orthodox Ecumenism as Missionary Activity and the Limits of the Church, Sourozh: A Journal of Orthodox Life and Thought, N111, 2016, 96.

თაც ისინი კვლავ ეკლესიაში არიან, *in quibusdam rebus nobiscum sunt...* ეკლესიის ერთობა იქმნება ორმაგი კავშირით: ერთობით სულისა და „სიმტკიცითა მით მშვიდობისაჲთა“ (ეფესელთა მიმართ 4:3).¹² ფლოროვსკის აზრით, ეკლესიის საკრამენტული და ქარიზმატიული მოქმედება, მართლმადიდებელი ეკლესიის საზღვრებს სცდება. თუმცა, ამასთანავე, ფლოროვსკი გადაჭრით უარყოფს კანონიკური ეკლესიის მიღმა აღსრულებული საიდუმლოებების ძალმოსილებას და აღნიშნავს, რომ ეს საიდუმლოებები ძალმოსილნი მხოლოდ მაშინ ხდებიან, როდესაც კონკრეტული არამართლმადიდებელი ადამიანი (რომელზეც ისინი აღესრულნენ) მართლმადიდებელ ეკლესიას უერთდება. ზემოთქმულის შემდეგ, ლოგიკურია გაჩნდეს შეკითხვა თუ როგორ შეიძლება, რომ ეს ორი დამოკიდებულება ერთმანეთთან თავსდებოდეს. დასახელებულ სტატიაში, ფლოროვსკი უშვებს იმ აზრს, რომ სქიზმაში ეკლესია კვლავ აგრძელებს მოქმედებას, ოღონდ, ეს მოქმედება მოლოდინის ხასიათისაა: „სქიზმაში ეკლესია კვლავ განაგრძობს მოქმედებას – იმ საიდუმლო ჟამის მოლოდინში, როცა წინააღმდეგობით აღვსილი გულის სიჯიუტე გალღვება მოსალოდნელი მადლის სიბოთი, – და კვლავ აღენთება კათოლიკეობისა და ერთობის ნება და წყურვილი...“¹³ სწორედ ამ გაერთიანების შემდეგ შეიძენს ძალმოსილებას ეკლესიის გარეთ აღსრულებული საიდუმლოებები ისე, რომ მათი განმეორება საჭირო არ იქნება, ოღონდ, მართლმადიდებელ ეკლესიასთან შემოერთების გარეშე, ეს საიდუმლოებები ძალმოსილნი არ არიან. ისიც აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ ფლოროვსკი ეწინააღმდეგება, ე.წ. „განშტოებათა თეორიას“ და მას მართლმადიდებლურ ეკლესიოლოგიისა და ტრადიციისათვის შეუფერებლად მიიჩნევს.

¹² ფლოროვსკი გ., ეკლესიის საზღვრების შესახებ, წიგნში: პროტოპრესვიტერი გიორგი ფლოროვსკი, საღვთისმეტყველო სტატიათა კრებული, გ. გველესიანისა და გ. ლურსმანაშვილის თარგმანი, თბილისი, 2017, 21-22.

¹³ იქვე, 25.

III. Le Corps du Christ vivant

მეორე ძალიან მნიშვნელოვანი ტექსტი, რომელზე დაყრდნობითაც ფლოროვსკის ეკლესიოლოგიაზე შეგვიძლია საუბარი გახლავთ – **“Le Corps du Christ vivant: Une interprétation orthodoxe de l'Église”** (ცოცხალი ქრისტეს სხეული, ეკლესიის მართლმადიდებლური განმარტება),¹⁴ რომელიც ეკლესიათა მსოფლიო საბჭოს ეგიდით გამართულ 1948 წლის ამსტერდამის კონფერენციისთვის მომზადდა. ტექსტს ფლოროვსკი იმაზე საუბრით იწყებს, რომ რთულია ეკლესიის ზუსტი განსაზღვრების მოძიება და ეკლესიის შესახებ დოქტრინულ დონეზე აღიარებული განსაზღვრება საერთოდ არ არსებობს. ფლოროვსკის აზრით, ეკლესიის განსაზღვრებები, რომლებიც მართლმადიდებლურ თეოლოგიურ სახელმძღვანელოებში არსებობენ, დასავლურ მაგალითებს ეყრდნობიან, ხოლო თვით დასავლეთშიც კი, პირველი ფორმალური განსაზღვრებანი რეფორმაციის დროს შეიქმნენ.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, 1933 წელს დაწერილი ფლოროვსკის სტატია – „ეკლესიის საზღვრების შესახებ“, უმთავრესად, სწორედ ბულგაკოვისეულ ეკლესიოლოგიას მიემართებოდა. რაც შეეხება მეორე სტატიას, იგი 1948 წელს შეიქმნა, ამ დროს კი ბულგაკოვი გარდაცვლილი იყო. უმეტესწილად, ფლოროვსკი კვლავ რჩება პირველ სტატიაში გატარებული იდეების ერთგულად, თუმცა, მეორე სტატიაში, დეკანოზი დადებითად საუბრობს ბულგაკოვის შესახებ. იგი ამბობს: „ბულგაკოვი მართებულად შენიშნავს ეკლესიის შესახებ – „მოვედ და იხილე“ – ეკლესიის ცნობა მხოლოდ გამოცდილებითად, მადლისმიერად და მის ცხოვრებაში თანამონაწილეობით შეიძლება“¹⁵.

აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ ფლოროვსკის აზრით, ეკლესიის თეოლოგია, ქრისტოლოგიის უბრალოდ ნაწილი კი არა,

¹⁴ აღნიშნული ტექსტი იხ., Florovsky G., *The Body of the Living Christ*, in: *The Patristic Witness of Georges Florovsky: Essential Theological Writings*, Edited by B. Gallaher and P. Ladouceur, Bloomsbury, 2019, 273-277.

¹⁵ იქვე, 276.

არამედ, არსებითი ნაწილია, რომლის გარეშეც თვით ქრისტოლოგიაც არასრული იქნება. ფლოროვსკისეულ ეკლესიოლოგიაში, ქრისტოლოგიაზე ასეთი ხაზგასმა, სათავეს პავლესეული გააზრებიდან იღებს, რომლის თანახმადაც სწორედ ქრისტია ეკლესიის ერთიანობის საყრდენი. ისიც უნდა ითქვას, რომ ფლოროვსკი, ეკლესიოლოგიაზე საუბრის დროს, მკაფიოდ განარჩევს ერთმანეთისგან ქრისტესა და სულიწმიდის როლებს.¹⁶ პროფესორი პოლ გავრილიუკი, როდესაც აღნიშნული საკითხის შესახებ საუბრობს, სახასიათოდ შენიშნავს, რომ „თავის თეოლოგიურ ეპისტემოლოგიასა და ეკლესიოლოგიაში, ფლოროვსკი იაზრებს ეკლესიას, როგორც ორგანიზმს, როგორც ქრისტეს მისტიკურ სხეულს. ფლოროვსკის ეკლესიოლოგიის მკაფიო ონტოლოგიური რეალიზმი (რეალიზმი, რომელიც, ასევე, ახასიათებდა გერმანელ მისტიკოსებსა და იდეალისტებს, ალექსეი ხომიაკოვს, ვლადიმერ სოლოვიოვსა და მის მიმდევრებს), ისტორიის ფილოსოფიის ფლოროვსკისეულ ნომინალისტურ სტრუქტურებთან წინააღდეგობაში მოდის.“¹⁷

IV. სხვა ინსპირაციები

სერგი ბულგაკოვის გარდა, არსებობდნენ სხვა მოაზროვნეებიც, რომლებმაც, ფლოროვსკის ეკლესიოლოგიაზე გავლენა იქონიეს. ამ თემაზე საუბრისას ცალკე უნდა გამოვეყოთ ადამ მიოლერი (1796-1838), სლავოფილები (განსაკუთრებით ალექსეი ხომიაკოვი 1804-1860) და ფლოროვსკის თანამედროვე რუსული რელიგიური ემიგრაციის წარმომადგენლები. ფლოროვსკიზე განსაკუთრებით იმოქმედა მიოლერის მიერ 1825 წელს დაწერილმა ტექსტმა – “Die Einheit in der Kirche” (ეკლესიის ერთიანობის შესახებ). ფლოროვსკის აზრით, მიოლერმა უბრალოდ კომენტარები დაურთო პირ-

¹⁶ Ladouceur P., *Modern Orthodox Theology*, Bloomsbury, 2019, 277.

¹⁷ Gavriilyuk P.L., *Georges Florovsky and the Russian Religious Renaissance*, Oxford University Press, 2015, 229-230.

ველი სამი საუკუნის პატრისტიკულ კორპუსს, განსაკუთრებით კი ირინეოს ლიონელის ნააზრევს. ფლოროვსკის აზრით მიოლერმა (და ივან კირეევსკიმაც 1806-1856) მამათა გამოცდილება გამოიყენეს და საკუთარი ნააზრევის ჩამოყალიბებისას დაეყრდნენ არა აბსტრაქტულ პრინციპებს, არამედ, ეკლესიაში მადლისმიერი რეალობის კონკრეტულ არსებობას.

მიოლერის ფილოსოფიის პირველი პრინციპი „კათოლიკობა“, რაც სლავოფილთა „Sobornost-ის“ იდეის საყრდენს წარმოადგენს და ერთიანობას ნიშნავს. სწორედ ერთიანობაა ეკლესიის ღვთიურობის მთავარი პრინციპი. ფლოროვსკის აზრით, მიოლერისთვის ეკლესია ბუნებითადაა ერთიანობა, ორგანული სისავსე, მთლიანი სხეული, რომლის ნაწილებიც ერთმანეთთან შეკავშირებულნი არიან სიყვარულის ხუნდებითა და სულიწმიდის ძალით.¹⁸

ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ იმ ფონზე, როდესაც ბულგაკოვი და სხვა რუსი თეოლოგები ეკლესიის კოსმიურ და ესქატოლოგიურ ხედვაზე უსვამდნენ ხაზს, ფლოროვსკი წინ სწევდა ეკლესიის, როგორც კანონიკური მართლმადიდებელი ეკლესიის იდეას. ოღონდ, ამით, რა თქმა უნდა, ესქატოლოგიური პერსპექტივაც არ გამოირიცხებოდა. პირიქით, ფლოროვსკის თანახმადაც, ეკლესია ორ განსხვავებულ სივრცეში მკვიდრობს (როგორც ავგუსტინე იტყოდა, *in duas vitas*), ხოლო მინიერი ეკლესიის სრულად ხილვა კი მხოლოდ ღვთის სასუფეველში შეიძლება.¹⁹

ეკლესიის შესახებ საუბრისას ფლოროვსკი იყენებს თითქმის ყველა იმ ალევგორიულ შედარებას, რაც მის პერიოდში არსებობდა (სახელდობრ: კრებულს, საიდუმლოს, ექსარსტიას, სულიწმიდის სასუფეველს...). ფლოროვსკი განსაკუთრებულად უსვამდა ხაზს ეკლესიაში ეპისკოპოსის პიროვნებას. დეკანოზის აზრით, ეპისკოპოსის ინსტიტუტს მისტიკური ბუნება ჰქონდა და იგი უმნიშვნე-

¹⁸ Gallaher B., Ladouceur, Introduction, in: *The Patristic Witness of Georges Florovsky: Essential Theological Writings*, Edited by B. Gallaher and P. Ladouceur, Bloomsbury, 2019, 16-17.

¹⁹ Ladouceur P., *Modern Orthodox Theology*, Bloomsbury, 2019, 278.

ლოვანესი იყო ეკლესიის ერთიანობის შესანარჩუნებლად.²⁰ მოგვიანებით, ეს იდეა დამუშავებული სახით გადმოსცა ფლოროვსკის მოსწავლემ – პერგამოს მიტროპოლიტმა იოანე ზიზიულასმა.²¹

V. დასკვნა

მოცემული თემით მეოცე საუკუნის გამორჩეული თეოლოგის – გიორგი ფლოროვსკის ეკლესიოლოგიის ძირითადი კონტურების გადმოცემა მსურდა, რომლებიც 2016 წლის კრეტის დიდ და წმინდა კრების განჩინებებშიც გამოიკვეთნენ. ჩემი აზრით, მკითხველი ადვილად შეამჩნევს, რომ ფლოროვსკი საკმაოდ კონსერვატორი თეოლოგია, რომელიც მაქსიმალურად მკაცრად ცდილობს ტრადიციული მართლმადიდებლური მოძღვრების ძირითადი ხაზისადმი მიყოლას. ამ ფონზე, უსამართლოა, როგორც პირადად ფლოროვსკის, ასევე, კრეტის კრების ეკლესიოლოგიის წინააღმდეგ მიმართული ბრალდებები, თითქოსდა, ეს ეკლესიოლოგია, მართლმადიდებლური თეოლოგიისთვის უცხოა და „ახალ მოძღვრებას“ შეიცავს.

---

²⁰ Hovorun C. *Meta-ecclesiology: Chronicles on Church Awareness*, Palgrave Macmillan, 2015, 117-118.

²¹ დამატებითი ინფორმაცია იხ., ლურსმანაშვილი გ., თანამედროვე მართლმადიდებლური თეოლოგიის ძირითადი ასპექტები, ჟურნ. „ორბელიანი“, N2, 2020, 19.

ECCLESIOLOGY OF ARCHPRIEST GEORGES FLOROVSKY

Guram Lursmanashvili*

Ecclesiology was a pivotal topic in twentieth-century theology, and among the prominent theologians of that era, Archpriest Georges Florovsky left an indelible mark on this field. The aim of our article is to identify the main features that characterize Florovsky's vision of ecclesiology.

According to Florovsky, ecclesiology is not merely a component of Christology but an essential part, without which Christology itself would be incomplete. In Florovsky's ecclesiology, this emphasis on Christology finds its roots in the Pauline understanding, where Christ is recognized as the pillar of the Church's unity. It's noteworthy that Florovsky, in discussing ecclesiology, distinctly delineates between the roles of Christ and the Holy Spirit.

When discussing the Church, Florovsky employs nearly all allegorical comparisons available in his time. He particularly underscores the significance of the bishop's personality within the Church. According to him, the institution of the bishop possesses a mystical nature and is essential for preserving the unity of the Church.

Keywords: Ecclesiology, Christology, Institution of the Bishop, Pauline Theology.

---

* Assistant at Sulkhan-Saba Orbeliani University, Ph.D. Candidate at the University of Vienna, g.lursmanashvili@sabauni.edu.ge, ORCID: 0000-0001-6906-8503.